

סיור בעקבות ביקורו של הרצל בארץ ישראל

ביקור הרצל והמשלחת הציונית בראשון לציון, מתוך: ["יומן מסע – תביקור שהפך לאגדה"](#)

מחוז: מרכז

כתיבה: יואב גזית

עיבוד ועריכה: זיוה בן ברוך, חדווה בן סיני ורונית בין

עריכה לשונית: אפרת חבה

"דרושה לנו ארץ... טריטוריה... השאר יבוא מעצמו. ארץ ישראל היא ארץ אבותינו,
אותה לא שכחנו ולא נשכח לעולם" (מתוך יומנו של הרצל, 3.9.1897)

פרטי מסלול

חבל ארץ : מישור החוף
אורך המסלול : 5 שעות פעילות
נקודת התחלה : נמל יפו
נקודת סיום : ראשון לציון
עונה מומלצת : כל השנה
מגבלות : אין
דגשי בטיחות : נדרש אישור ביטחוני
דרגת קושי : מיועד לכולם
נגישות : נגיש
ציוד נדרש : כובע, נעליים, מים, ארוחת בוקר וצוהריים
אתרים בתשלום : מרכז מבקרים, מקוה ישראל, טלפון : 03-5030489
ORLY@SHIMUR.ORG.IL

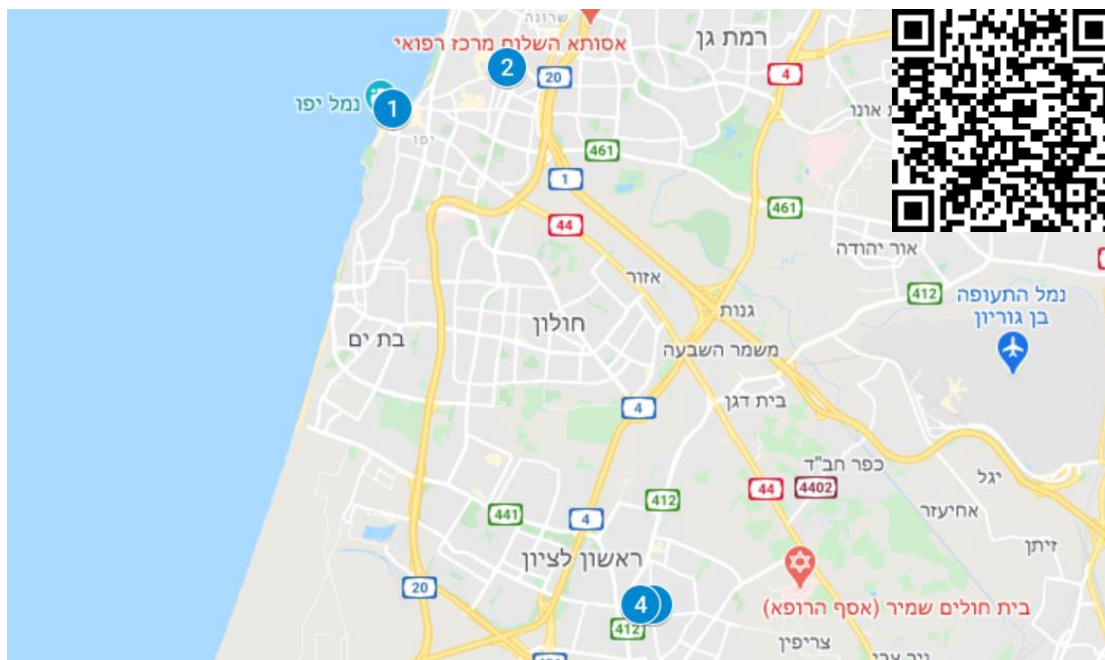
רעיון מרכזי

הרצל ביקר בארץ ישראל למשך כעשרה ימים בסוף אוקטובר-תחילת נובמבר 1898. הרצל הגיע לארץ ישראל בעקבותיו של הקיסר וילהלם השני לבקש ממנו שישתדל אצל הסולטן הטורקי עבדול חמיד להשגת אישור להקמת מדינה ליהודים בתחומי ארץ ישראל. הרצל עמד בביקורו בראש משלחת של מנהיגי ההסתדרות הציונית והיה בארץ עד למפגש המיוחל בינו ובין הקיסר הגרמני בירושלים. במהלך הביקור, סיירו חברי המשלחת במקומות שונים, בהם יפו, מקווה ישראל, ראשון לציון, נס ציונה, מוצא וירושלים. אנחנו נלך בעקבותיו של הרצל וננסה דרך הסיור לעמוד על חזונו ולהכיר את מורשתו של הרצל – ותרומתה לטיפול שייכות וזיקה לארץ ישראל.

תיאור המסלול

נתחיל את הסיור במגרש החנייה של נמל יפו. נצעד אל המקום שבו עמד **בית המכס הטורקי (1)**. במקום זה נספר על ההגעה של הרצל לחופי הארץ. נתהלך לאורך קו המים ונעלה לאוטובוס סמוך לכיכר השעון. מיפו ניסע אל **מקווה ישראל (2)**. נעצור במקום שבו מוצב פסל הרצל, סמוך לשער ירושלים. במקום זה נפגש הרצל עם הקיסר הגרמני. נערוך המחזה של פגישה היסטורית זו. משם ניסע ל**מוזיאון ראשון לציון (3)**. נרד מהאוטובוס סמוך למוזיאון, נספר על ביקור הרצל במושבה ונבקר במוזיאון הראשונים, שם נלמד על אודות ימיה הראשונים של המושבה ראשון לציון בפרט ושל המושבות הראשונות בכלל. מהמוזיאון נלך רגלית ל**שביל הראשונים (4)**, לחלק הנמצא ברחוב רוטשילד. נמשיך מערבה עד שנגיע לגן המושבה, הנמצא מדרום לרחוב רוטשילד (משמאל). בגן נערוך פעילות ונתכנס למעגל סיכום.

מפת המסלול

תיאור האתרים שבמסלול

בית המכס הטורקי בנמל יפו (1)

בית המכס היה המקום הראשון שאליו הגיע הרצל עם הגעתו לארץ. בית המכס נמצא ברחוב רזיאל 15 ביפו, בעבר נקרא הרחוב בוסטרוס. טרמינל הנוסעים נבנה בשנת 1931 על קו המים בכניסה הצפונית לנמל יפו, במקום שבו היה ממוקם הנמל ההיסטורי. המקום שימש שער כניסה לארץ ישראל בין השנים 1931-1936. לאחרונה, נהרס המבנה. בנקודה זו, ירד הרצל לחוף, ואחר כך השתכן במלון קמיניץ הסמוך. שם, על גג המלון, הצטלם ובידו כובע השעם לצורך תיקון תמונת פגישתו עם הקיסר.

מקווה ישראל (2)

את מקווה ישראל, בית הספר החקלאי הראשון בארץ ישראל, הקים בשנת 1870 קרל נטר, מזכיר חברת "כל ישראל חברים" (אליאנס) בפריז, במטרה שישמש מוסד חינוכי שבו ילמדו עבודת אדמה ושממנו יצאו להקים יישובים חקלאיים בכל רחבי הארץ.

אל בית הספר החקלאי מקווה ישראל הגיע הרצל לחלוק כבוד לקיסר בעת ביקורו של הלה במקום בדרכו לירושלים. על הביקור במקווה ישראל ועל הפגישה עם הקיסר, כתב הרצל רבות ביומן הביקור שלו, המובא כאן בנפרד.

עוד באתר : שדרת דקלים מפורסמת, פיקוס בנגלי, בית כנסת הבולט בייחודו הארכיטקטוני, מרתפי יין אפלוליים חצובים באבן. כן במקום סדנת מכניקה משוחזרת. בסדנה המקורית הומצאה בשנת תש"ח הדוידקה המפורסמת – המרגמה הישראלית הראשונה. בנוסף יש באתר גן בוטני עשיר ובו אוסף עצים ושיחים נדירים בארץ ישראל.

מוזיאון הראשונים בראשון לציון (3)

מוזיאון הראשונים מציג את תולדותיה של המושבה ראשון לציון. המוזיאון ממוקם באתר ההיסטורי שעליו נוסדה המושבה. הביקור במוזיאון חושף בפני המבקר את סיפורם של המתגוררים הראשונים, את סיפור המושבות הראשונות ואת תרומתה של המושבה לחידוש השפה העברית ולהנחת היסודות לחינוך העברי.

במקום זה, ביקרו הרצל וחברי המשלחת הציונית טרם עלייתם לירושלים. הרצל ביקר ביקב, וליד בית הפקיד ובבית העם התקיימו לכבודו קבלות פנים מרגשות. ביקורו של הרצל בראשון לציון ארך כמעט יום שלם, ועל כך הפליא לכתוב ביומן בתאריך 26.10.1898, הכתוב שם מובא בהמשך.

שביל הראשונים (4)

שביל הראשונים, הנמצא במרכז ההיסטורי של המושבה, משמש מוזיאון פתוח המספר את סיפורה של ראשון לציון בפרט ושל מושבות העלייה הראשונה בכלל. לאורך השביל כשלושים מבנים ואתרים היסטוריים ששופצו ושוחזרו. נצעד בשביל הראשונים, אם הזמן מאפשר, נוכל להתייחס לאתרים נוספים לאורך השביל. נתיישב בגן העיר למעגל סיכום.

טבלת פעילות

מקום פעילות	נושא פעילות	תיאור הפעילות	הערות	זמן	ציוד מיוחד
נמל יפו	פעילותו של הרצל בגולה	א. מתחלקים לארבע קבוצות, כל קבוצה מקבלת כרטיסיות של כותרות על פעילותו של הרצל בגולה למען ארץ ישראל. על הקבוצה לסדר את הכרטיסיות בסדר יורד – מהפעילויות החשובות ביותר לדעתה עד לפחות חשובות. ב. דיון במליאה על ההחלטות שהתקבלו במעגל.	בהליכה לאורך קו המים, אפשר לספר על הנמל, אגדת אנדרומדה	20 דק'	נספח 1 : כרטיסיות מאמר הסוקר את תולדות חייו של הרצל ואת פעילותו המדינית ציונית, כולל קטעים מתוך ספרו "מדינת היהודים"
מקווה ישראל	פגישתו של הרצל עם הקיסר הגרמני	א. המחזה של הפגישה בין הרצל לקיסר הגרמני בקצה הצפוני של שדרת הדקלים, סמוך לשער ירושלים. ב. הסבר על הפסל של הרצל.	בדרך חזרה אל מגרש החנייה, נעצור להסבר קצר מתחת לפיקוס	20 דק'	נספח 2 : הפוטו מונטאז' המפורסם ותיאור המפגש ביומנו של הרצל

		הבנגלי ובבית הכנסת.			
	45 דק'	יש לתאם את הביקור במוזיאון	כניסה למוזיאון וצפייה בסרטונים, בתמונות, בהמחשות שונות.	רקע על המושבות הראשונות	ראשון לציון – המוזיאון
נספח 3: תמונות מביקורו של הרצל וקטעים מיומנו	20 דק'	בנספח 3, מובאים קטעים רבים מיומנו של הרצל. המורה יבחר בקטעים הרלוונטיים לו.		יומנו של הרצל	ראשון לציון – שביל הראשונים
	20 דק'		דיון בשאלה: איך לדעתכם קידם ביקורו של הרצל בארץ ישראל את הגשמת החזון הציוני? האם היה חשוב לקיים את הביקור?	מעגל של"ח	ראשון לציון – שביל הראשונים

נספח 1: כרטיסיות על פועלו של הרצל בגולה

נפגש עם הסולטן הטורקי

סיקר את משפט דרייפוס

חיבר את "מדינת היהודים"

נפגש עם שר המושבות הבריטי

כינס את הקונגרס הציוני הראשון בבאזל

פנה לברון הירש ולברון רוטשילד
בבקשת מימון לרכישת קרקעות

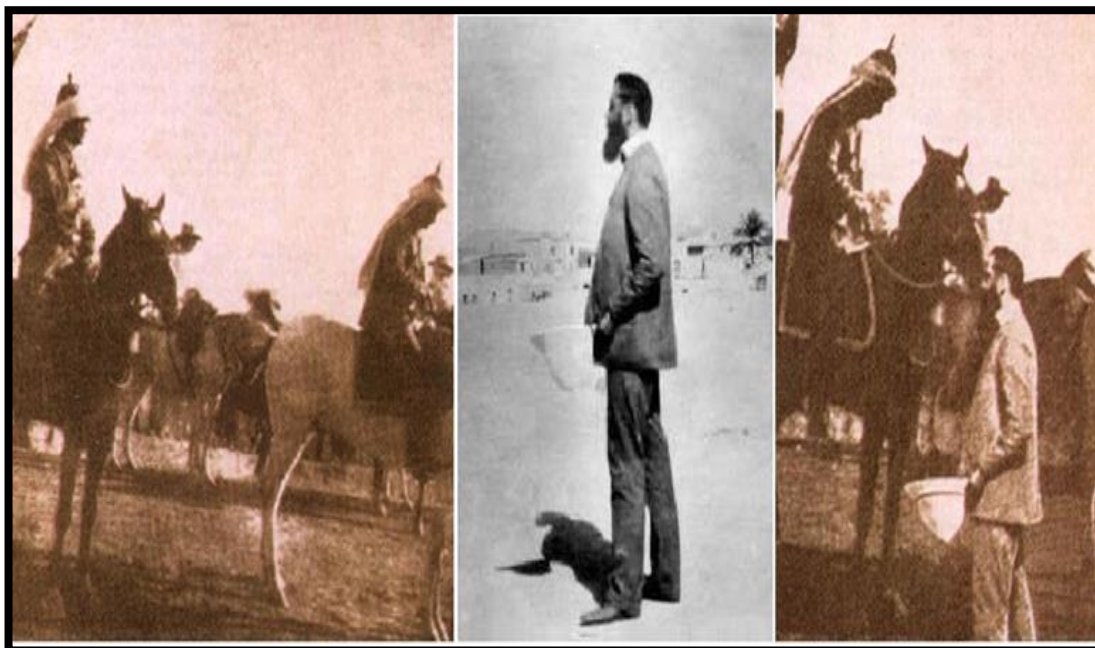
נספח 2: הפוטו מונטז' הראשון – הרצל והקיסר בתמונה שלא צולמה (מתוך: אתר ויקיפדיה)

אחד האירועים המביכים הקשורים בביקורו של בנימין זאב הרצל בארץ ישראל ולפגישתו עם הקיסר הגרמני וילהלם השני נוגע לתמונה של השניים שפורסמה. רק לאחר שנים, הסתבר כי התמונה אינה מקורית וכי הורכבה משני צילומים נפרדים. תמונה זו היא אולי הפוטו מונטז' הראשון שנעשה בהיסטוריה.

קטע מיומנו של הרצל מתאר את סיפור המעשה: בבוקר ה-28 באוקטובר 1898, יצא הרצל ממלון קמיניץ שברחוב בוסטרוס ביפו (כיום רחוב רזיאל) לעבר מקווה ישראל לפגוש שם את משלחת הקיסר. באותה שעה, יצא הקיסר רכוב על סוסו ממלוןו של הברון יוסטינוב שבשכונה

האמריקאית טמפלרית הסמוכה. הרצל, מלווה בן היתר בעוזרו דוד וולפסון, היה נרגש לקראת הפגישה את הקיסר. הפגישה התקיימה בכניסה למקווה ישראל – שם התקיימה קבלת פנים חגיגית לקיסר. הרצל אומנם היה נרגש, אך מסתבר שוולפסון היה נרגש יותר. הוא הוציא מתיקו מצלמת קודאק גדולה, אחת הראשונות שיוצרו, וצילם את לחיצת היד בין הקיסר שעל הסוס והרצל. אולם הסתבר כי וולפסון פספס. כשהתמונה פותחה לאחר מכן ביפו, הסתבר שאת הקיסר וולפסון אכן צילם, אך בתמונה נראים רק קצות נעליו של הרצל. תמונה נוספת שצולמה התגלתה כשרופה.

וולפסון לא ויתר. הוא ביקש מהרצל לעמוד על גג מלון קמיניץ ביפו באותם בגדים שלבש בפגישה המזדמנת עם הקיסר ולאחוז את כובע השעם בידו. וולפסון צילם את הרצל על הגג, וצלם יפואי חיבר את תמונת הרצל העומד ואת תמונת הקיסר על סוסו לתמונה אחת. התמונה המורכבת הופצה בכל הקהילות היהודיות בעולם להוכחת המפגש בין הקיסר, מלך העולם, לבנימין זאב הרצל, מלך היהודים (תיאור האירועים הללו נמצא ביומן המסע של הרצל המובא להלן, בפרק המתאר את שהתרחש ב-28.10.1998 במקווה ישראל).

כל התמונות לקוחות מתוך אתר ויקיפדיה

המפגש עם הקיסר כפי שתיאר אותו הרצל ביומנו :

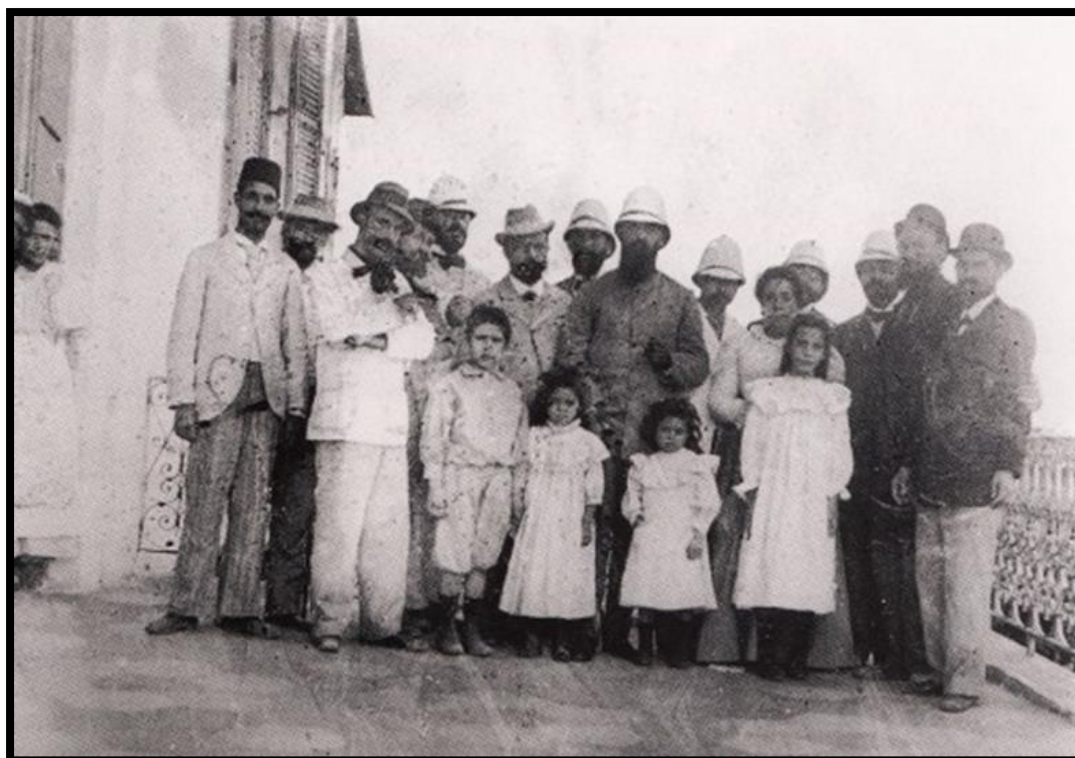
הקיסר הבחין בי עוד ממרחק. הוא התנער במקצת; הוביל את סוסו לעברי - ועצר מולי. צעדתי שני צעדים קדימה, וכשהתכופף לעבר צווארו של הסוס והושיט לי את ידו, צעדתי קרוב-קרוב לעבר סוסו, הושטתי את ידי כלפי מעלה ועמדתי לפניו בגילוי ראש. הוא צחק ועיניו האדנותיות ברקו אלי: "מה שלומך?", "תודה, הוד מלכותו. אני תר את הארץ. איך עברה עליך נסיעתך עד עתה, הוד מלכותך?" הוא מצמץ בחוזקה בעיניו. "חס מאוד. אבל לארץ יש עתיד. (מתוך: "עניין היהודים: ספרי יומן 1895-1898", הוצאת ביאליק,

2001, דברים שכתב הרצל ב-28.10.1898)

נספח 3: תמונות של הרצל מביקורו בארץ ישראל

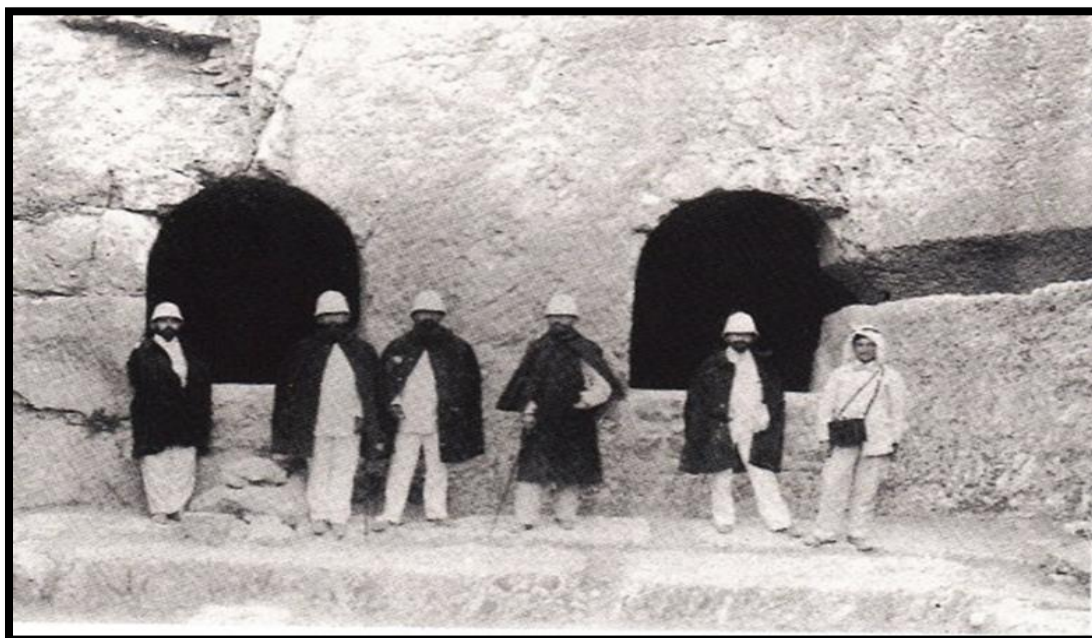
הרצל והמשלחת באונייה בדרכם לארץ ישראל, מוזיאון הרצל, מתוך: אתר פיקיווקי

ביקור הרצל והמשלחת הציונית בראשון לציון, מתוך: ["יומן מסע – הביקור שהפך לאגדה"](#)

מחנה האוהלים של הקיסר הגרמני בירושלים, במקום זבו נמצא היום מתחם בית ספר אורט
ברחוב הנביאים, שם פגש הקיסר את הרצל, מתוך: ["יומן מסע – הביקור שהפך לאגדה"](#)

הרצל וחבריו ליד קברי המלכים בירושלים, מתוך: ["יומן מסע – הביקור שהפך לאגדה"](#)

חברי המשלחת על רקע חומות העיר ירושלים, מתוך: ["יומן מסע – הביקור שהפך לאגדה"](#)

[הרצל והמשלחת הציונית בצילום בירושלים](#), מתוך : ארכיון יד בן צבי, אלבום : שושנה הלוי

מידע נוסף על ביקורו של הרצל בארץ ישראל :

מתוך : ["בעקבות מסעו של הרצל בארץ ישראל, השבוע לפני 117 שנים" / אילן שחורי](#)

הרצל הגיע לארץ ישראל בעקבותיו של הקיסר וילהלם השני שכן רצה לבקש ממנו שיסייע אצל הסולטן הטורקי עבדול חמיד השני שיאפשר הקמת מדינה ליהודים בתחומי ארץ ישראל. הרצל עמד בראש משלחת של מנהיגי ההסתדרות הציונית. עד למפגש המיוחל עם הקיסר הגרמני בירושלים, סיירו חברי המשלחת באתרים שונים, בהם יפו, מקווה ישראל, ראשון לציון, נס ציונה, מוצא וירושלים. במשלחת היו חברים גם הבנקאים דוד וולפסון ומקס בודנהיימר, הרופא ראובן שנירר והמהנדס יוסף זיידנר. במקומות שבהם ביקרה המשלחת, פגשו חבריה הן תושבים מניצניה הראשונים של ההתיישבות היהודית החדשה בארץ ישראל הן את אנשי היישוב הישן והשורשי. המפגש עם חברי המשלחת עורר רגשות רבים בקרב בני היישוב. היו שראו בביקורו של הרצל סמל להתעוררות הציונית החדשה, אחרים ראו בו סימן לביאת המשיח.

התחנה ראשונה במסעו של הרצל הייתה בית המכס הטורקי בנמל יפו. לשם הגיע לאחר הפלגתו לארץ. הרצל השתכן במלון קמיניץ שברחוב רזיאל 15 ביפו. על גג המלון הצטלם לצורך תיקון תמונת פגישתו עם הקיסר.

התחנה השנייה הייתה מקווה ישראל, לשם הגיע הרצל כדי לחלוק כבוד לקיסר בעת ביקורו במקום בדרכו לירושלים. על הביקור במקווה ועל הפגישה עם הקיסר כתב הרצל רבות ביומנו.

התחנה השלישית הייתה ראשון לציון. הרצל והמשלחת הציונית ביקרו במושבה טרם הגיעם לירושלים. הרצל ביקר ביקב, וקבלת פנים מרגשת לכבודו התקיימה ליד בית הפקיד ובבית העם. ביקורו של הרצל בראשון ארך כמעט יום שלם. כך כתב הרצל ביומנו:

לראשון לציון הנודעת לתהילה. בשביל כפר עני הרי זה מקום משגשג למדי. אבל אם תיארתי לעצמי שזה יותר מיישוב דל, הרי מצפה לך אכזבה. אבק עמוק בדרכים, מעט ירק. המנהל קיבל את פנינו בהבעה חששנית, מן הסתם לא העז להסביר פנים וגם לא להחמיץ פנים. אימתו של הבארון מפאריס מרחפת מעל כולם. המתישבים המסכנים המירו פחד אחד במשנהו. הראו לנו בקפדנות את היקבים. מעולם לא הטלתי ספק שבעזרת כסף אפשר להקים מפעלי תעשייה בכל מקום. במיליונים שהחול בלע ושנגנבו או בוזבזו, ניתן היה לעשות כאן דברים שונים לחלוטין. בינתיים פשטו בכפר השמועות על בואנו. משלחת באה להזמין אותי לבית העם. קידמו את פנינו בצלילי מוסיקה שלמרבח הצער העידה רק על כוונות טובות. שוב טור כפול של פרצופים כפי שראיתי אותם בלונדון, ברלין, ברנו וביתר מקומות. משהו נשא נאום שבו ניסה למזג את החוב שהם חייבים לבארון עם האהבה שהם רוחשים לי, וזה נשמע כמו התזמור האומלל של המנצח שניסה לתזמר את החליל עם הכינור. התוף הגדול צריך היה לכסות על הכל. גם אני אמרתי כמה מלים, יעצתי להם להכיר טובה לבארון, אף על פי שרצונו אינו זהה לרצוני... בינתיים פשטה בכפר הידיעה על בואנו. משלחת הגיעה להזמיןנו לבית העם. אחר כך ביקרתי בבית אחד המתישבים, אחד שהצליח. חדרים גדולים, אך ראויים למגורים. אבל פנים נבולות. מאוחר יותר ראיתי את בית הפועלים, פועלי היום. דרגשי עץ ועוני. לבסוף שוחחתי עם ד"ר מזיא, רופא המושבה. הוא דיבר בלא כחל וסרק. קדחת! המתישבים כולם סובלים מן הקדחת. רק באמצעות עבודות ניקוז רחבות ממדים, ייבוש ביצות, ניתן להפוך את הארץ לראויה להתישבות. זו גם דעתי וכוונתי. זה יעלה מיליארדים, אך אף ייצור מיליארדים של עושר חדש. בתורת פועלים יש להעסיק ערבים שהם מחוסנים מפני הקדחת".

(מידע נוסף על המשך הביקור של הרצל [בנס ציונה רחובות וירושלים](#).)

[בול תמונתו של הרצל, 1.1.1936](#), מתוך:
אתר ויקיפדיה

יומן מסעו של תיאודור הרצל בארץ ישראל

מתוך: "עניין היהודים – ספרי יומן, 1895-1898",
הוצאת מוסד ביאליק

מתחילת הפלגתו ליפו ב-25 באוקטובר 1898 ועד צאתו מארץ ישראל לכיוון אלכסנדריה בארבעה בנובמבר 1898 לאחר פגישתו המאכזבת עם הקיסר וילהלם השני, כתב הרצל את פרטי ביקורו, את חוויותיו ואת התרשמותו ביומנו. ביקורו היה גדוש חוויות והרפתקאות, כמו גם רגעי התעלות ואכזבות. להלן הקטעים הנודעים העוסקים בביקורו בארץ ישראל.

25-26.10.1898 – בספינה בדרך ליפו

בלילה האחרון ישנתי מחצות תחת כיפת השמים. הים היה שקט להפליא בלילה וגם בבוקר ובהקצבעים שונים. עם עליית השחר, התחלנו לצפות לעבר החוף היהודי.

לקראת השעה שבע הבחין וולפסון ברצועת האופק הראשונה – שתי נקודות קטנות של הרים מצד ימין. ברגשות מעורבים התקרבו אל ארץ אבותינו. משונה אלו רגשות מעוררת ארץ צחיחה זו בלבם של רוב בני האדם: בלבם של הכומר הזקן מדרום אפריקה, בלבם של המוזיק הרוסי מן המחלקה השלישית המסריחה, בלב הערבים שעלו על האניה בקושטא, בלב היהודיה האומללה מרומניה הרוצה להגיע אל בתה החולה בירושלים חרדה שמא ימנעו ממנה להיכנס לארץ בשל הפספורט הרומני.

26 באוקטובר – ההגעה ליפו

הירידה מן האונייה, כשהעיר יפו ניבטת מולנו, העכירה קצת את רוחנו. מכל מקום, עשיתי את כל ההכנות למקרה ששלטונות הנמל הטורקיים לא ירשו לנו להיכנס. הכנתי טלגרמה לקיסר שבה עמדתי על המכשולים שמערימים בדרכנו, ואולם לא כך קרו הדברים. בסירה הגדולה של חברת קוק, שלתוכה הורדה גם האישה הרומנית, על פי בקשתי, נודע לי ששוטרים גרמנים עומדים ליד פתח היציאה. קפצתי ליבשה ותוך שהשוטרים הטורקיים בהו אל תוך רשיונות המעבר שלנו, לקחתי את הפקיד הגרמני הצידה ואמרתי לו שאנו כאן בפקודתו של הקיסר ושיש לאפשר לחמשת חובשי כובעי השעם להיכנס מייד. וכך היה. את האישה הרומנית מסרתי בידי הגברת גוליס, אשתו של עיתונאי צרפתי, שישבה בסירה השנייה וביקשתיה שתאמר שהיא המשרתת שלה.

הגברת גוליס אכן עשתה כן, הפקידה בידיה את מעילה; הזקנה המסכנה אחזה בשמלתה של הצרפתייה וכך עברה על פני המשמר – והיא היתה מאושרת שהיא בארץ ישראל, לכאן באה לראות את בתה השוכבת על ערש דווי. גם זה אושר!

26 באוקטובר – בבוקר ביפו

והנה הגענו ליפו. שוב עוני, אומללות וחוס, בצבעים עליזים. תוהו ובוהו ברחובות, בבית המלון, אין להשיג כרכרה. כבר ישבתי על סוס כדי לרכוב לראשון לציון, אך ירדתי ממנו, כשד"ר יפה השיג אמצעי תחבורה.

26 באוקטובר – מקווה ישראל

נסענו, בחוס זוועות, תחילה למקווה ישראל. זה בית ספר חקלאי מעולה. על השער היו קישוטים לכבוד הקיסר, שעומד לעבור כאן מחר בדרכו לירושלים. אני רוצה להשתדל להניע אותו לבקר במוסד.

26 באוקטובר – ראשון לציון

ממקווה... לראשון לציון הנודעת לתהילה. בשביל כפר עני הרי זה מקום משגשג למדי. אבל אם תיארתי לעצמך שזה יותר מיישוב דל, הרי מצפה לך אכזבה. אבק עמוק בדרכים, מעט ירק. המנהל קיבל את פנינו בהבעה חששנית, מן הסתם לא העז להסביר פנים וגם לא להחמיץ פנים. אימתו של הבארון מפאריס מרחפת מעל כולם. המתתישבים המסכנים המירו פחד אחד במשנהו. הראו לנו בקפדנות את היקבים. מעולם לא הטלתי ספק שבעזרת כסף אפשר להקים מפעלי תעשייה בכל מקום. במיליונים שהחול בלע ושנגנבו או בוזבוזו, ניתן היה לעשות כאן דברים שונים לחלוטין. בינתיים פשטו בכפר השמועות על בואנו. משלחת באה להזמין אותי לבית העם. קידמו את פנינו בצלילי מוסיקה שלמרבה הצער העידה רק על כוונות טובות. שוב טור כפול של פרצופים כפי שראיתי אותם בלונדון, ברלין, ברנו וביתר מקומות. מישחו נשא נאום שבו ניסה למזג את החוב שהם חייבים לבארון עם האהבה שהם רוחשים לי, וזה נשמע כמו התזמור האומלל של המנצח שניסה לתזמר את החליל עם הכינור. התוף הגדול צריך היה לכסות על הכל. גם אני אמרתי כמה מלים, יעצתי להם להכיר טובה לבארון, אף על פי שרצונו אינו זהה לרצוני...

אחר כך ביקרתי בבית אחד המתתישבים, אחד שהצליח. חדרים גדולים, אך ראויים למגורים. אבל פנים נבולות. מאוחר יותר ראיתי את בית הפועלים, פועלי היום. דרגשי עץ ועוני. לבסוף שוחחתי עם ד"ר מזיא, רופא המושבה. הוא דיבר בלא כחל וסרק. קדחת!

המתתישבים כולם סובלים מן הקדחת. רק באמצעות עבודות ניקוז רחבות ממדים, ייבוש ביצות, ניתן להפוך את הארץ לראויה להתיישבות. זו גם דעתי וכוונתי. זה יעלה מיליארדים, אך אף ייצור מיליארדים של עושר חדש. בתורת פועלים יש להעסיק ערבים שהם מחוסנים מפני הקדחת.

27 באוקטובר – צהריים נס ציונה

עלי להשלים ולרשום את האירועים מאז שלשום, כשעזבנו את ראשון-לציון. יצאנו מראשון לפני הצהריים. במרחק של כחצי שעה נמצא כפר היהודים ואד אלחנין. שם קיבלו את פנינו כל בני המקום; ילדים שרו שירים, איש זקן הגיש לי לחם ומלח ויין, פרי אדמתו. הייתי אנוס לבקר כמעט בכל הבתים של האיכרים.

27 באוקטובר – רחובות

המשכנו בנסיעה. קבוצת פרשים באה לעברנו בסערה מן המושבה רחובות, כעשרים בחורים שערכו לפנינו מין פאנטסיה והקיפו את העגלה שלנו במצהלות של שירים עבריים. וולפסון, שנרר, בודנהיימר ואנוכי, עניינו מלאו דמעות בראותנו את הרוכבים הזריזים והאמיצים האלה, לשכמותם עשויים להתגלגל הצעירים שלנו מוכרי המכנסיים. הידד! קראו בקול ויצאו בדהרה סוערת על פני השדה כשהם רכובים על הסוסים הערביים הקטנים שלהם. ברחובות - הפגנה גדולה עוד יותר; כל הכפר קידם אותי בסך. הילדים זימרו בהתחשב באמצעיהם של הדלים הללו - קבלת פנים מלכותית.

28 באוקטובר – מקווה ישראל

אתמול השכם בבוקר יצאתי למקווה ישראל. הייתי כבר חולה, אבל במאמץ זקפתי קומה. מראה החניכים ליד המכשירים החקלאיים היה יפה מאוד. בקרב הסקרנים היו גם האדמיניסטרטורים הרוטשילדיים הזוחלים. למנהל נייגו אמרתי שאציג אותנו בפני הקיסר, אם זה יזהה אותי ויפנה אלי. נייגו ביקשני לוותר על כך, שהרי זה יתפרש כהפגנה ציונית וזה עלול להזיק לו. אני אורח של "מקווה" ולא עלי אפוא להציג לפני את המנהל. זו היתה, למעשה, נזיפה קלה, שלא עוררה בי רוגז על האיש הזה, החביב בדרך כלל. בשעה תשע בישרה תכונה של ערב רב ססגוני של פושטי יד נשים וטף ערביים ופרשים שמילאו את הכביש, את התקרבות השיירה המלכותית. רוכבים טורקיים חמורי סבר פרצו ברסנים משולחים, ברובים מאיימים ובמבטים מאיימים עוד יותר לכל עבר. אחריהם פרש, החלוץ של הקיסר. והנה בתוך קבוצת אנשים אפורה ובה כמה גברות, הוא עצמו. סימנתי למקהלת התלמידים של מקווה להתחיל בשירת מנגינת Heil Dir im Siegerkranz. אני עמדתי בצד אחת המחרשות, כשכובע השעם בידי.

הקיסר הבחין בי עוד ממרחק. הוא התנער במקצת; הוביל את סוסו לעברי – ועצר מולי. צעדתי שני צעדים קדימה, וכשהתכופף לעבר צווארו של הסוס והושיט לי את ידו, צעדתי קרוב-קרוב לעבר סוסו, הושטתי את ידי כלפי מעלה ועמדתי לפניו בגילוי ראש. הוא צחק וענינו האדנותיות ברקו אלי: "מה שלומך?", "תודה, הוד מלכותו. אני תר את הארץ. איך עברה עליך נסיעתך עד עתה, הוד מלכותך?" הוא מצמץ בחוזקה בעיניו. "חס מאוד. אבל לארץ יש עתיד."

"לפי שעה היא עוד חולה", אמרתי. "מים היא צריכה, הרבה מים!" אמר מגבוה. "כן, הוד מלכותו, התקנת תיעול בממדים גדולים". הוא חזר ואמר: "זו ארץ של העתיד"... אולי אמר עוד דברים שנמחקו מזכרוני, שהרי הוא עצר ושוחר אתי כמה דקות. אחר כך שב והושיט את ידו אלי, בכפיפה, ושעט לדרכו. גם הקיסרית התקדמה מעט לעברי, נענעה לי בראשה וחייכה אלי. אחר כך החלה השיירה הקיסרית לנוע לצלילי קולות הילדים השרים את ההמנון. על פני קהל המתבוננים במקווה-

ישראל ניכרה תדהמה. היו ששאלו מי זה היה. לא רצו להאמין שזה היה הקיסר. האדמיניסטרטורים הרוטשילדיים צפו במחזה בחשד ובמורת רוח.

וולפסון, הנשמה הטובה, צילם שני צילומים מהירים של המחזה. כך, לפחות, נדמה היה לו. הוא טפף בגאווה על הקודאק שלו. "את לוח הצילום לא אתן לאיש אף בעבור עשרת אלפים מרקים". ואולם כשהגענו אל הצלם ביפו וביקשנו לפתח את לוח-הצילום, התברר שבצילום הראשון ראו רק צל של דמותו של הקיסר ואת רגלו השמאלית; הלוח השני היה מקולקל כולו.

28 באוקטובר – ירושלים

בחום איום נסענו אחר כך ברכבת לירושלים. שעה תמימה עברה עד לעצם יציאת הרכבת מן התחנה ביפו. היה זה עינוי בתא הצר והעמוס. בדרך, לאורך הנסיעה בתוך השממה המדכדכת, עלה חומי וככל שהתקדמנו אל תוך השבת קדחתי יותר ויותר וחולשתי גברה. שהרי בגלל האיחור ביציאת הרכבת נכנסנו אל תוך השבת, למגינת לבו של וולפסון. הגענו לירושלים לאור הירח המלא. רציתי מאד לעשות את מחצית השעה מן התחנה למלון בנסיעה, אלא שפני האדונים גילו אי-רצון ונאלצתי להחליט לצעוד העירה עייף וקודח. התנוודדתי כהוגן על מקל ההליכה שלי ואילו את זרועי השניה תמכתי לסירוגין על זרועותיהם של וולפסון ושל ש"ב.

למרות התשישות עשתה עלי ירושלים העטויה דוק של ירח, על קווי הרקיע המופלאים שלה, רושם עז. נפלאים הצללים של מצודת ציון, של מגדל-דוד. הרחובות מלאו המון יהודים המטיילים להנאתם לאור הירח. עדיין הרגשתי רע מאד לפני שנרדמתי. בלעתי כינן והקאתי מייד. אחר כך עיסה אותי שנירר עם כוהל מהול בקמפור והוא עשה את הלילה בחדרון הצר שלי. וולפסון היה אובד עצות לחלוטין מרוב התרגשות. ייתכן שחשב שאפסה תקווה לחיי.

29 באוקטובר – ירושלים

התעוררתי בבוקר בהרגשת הקלה. אבל עדיין אני תשוש למדי. עד עתה, בערב, עוד לא יצאתי מפתח הבית. אני רק מתבונן דרך החלונות ורואה שירושלים יושבת לה בתפארתה.

גם בחורבנה כיום עדיין היא עיר יפה ויכולה היא, אם נבוא לכאן, להיות שוב אחת מערי העולם היפות ביותר. מחלון מלוני ראיתי אחר הצהריים את הקיסר עובר דרך שערי הניצחון, תחילה דרך השער היהודי ואחר כך דרך הטורקי. נראה שאצל היהודים התעכב קצת יותר. לא הייתי בשער של היהודים, משום שהיו כאן שתי מפלגות. דומה שהאחת ביקשה שאשא את נאום הקהילה בפני הקיסר. האחרת נדמה שהיא מבקשת שאף לא אתקרב אליה עם הציונות שלי. והיות שעל פי מה שנמסר לי, החכם באשי בקושטא הציע לרב הראשי כאן להטיל עלי חרם – העדפתי שלא להתקרב אפילו אל המתנגדים האוריינטאליים הללו.

30 באוקטובר – ירושלים

כשארהרר בד בעתיד, ירושלים, לא יהיה זה בהנאה. המשקעים האפלים של אלפיים שנים ספוגות חוסר-אנושיות, חוסר-סובלנות וזוהמה רובצות בסמטאות המצחינות. ההוזה החביב מנצרת אך תרם להרבות את השנאה.

אם אי-פעם נקבל את ירושלים ואם עוד אוכל לפעול דבר מה בבוא הזמן, אז קודם לכול אנקה אותה מזוהמתה. כל מה שאינו בבחינת מקום קדוש, אורה לפנות, אקים שיכוני עובדים מחוץ לעיר, אפנה את קיני הזוהמה, אהרוס אותם, אשרוף את החורבות הלא-קדושות ואת השווקים אעביר למקום אחר. אחר כך תיבנה עיר חדשה מסביב לאתרים הקדושים, נוחה, מאווררת, מתועלת, תוך שמירה ככל האפשר על סגנון הבנייה הישן. הקהילה היהודית כאן דומה לכל האחרות. מתברר עכשיו, שהאיש שהגיש לי את ההזמנה שלהם, כביכול, שיקר. מכאן הלך אל הפרנסים ואמר להם שברצון אמתין לבואו של הקיסר מתחת לקשת הניצחון שלהם. על כך השיבו הפרנסים – שאין עוד מקום פנוי שם. בין המבקרים שבאו אלי אתמול לבית מארקס היה גם הרב הספרדי מאיר. הוא הבהיר לי את עמדתם של הרבנים הראשיים כאן, שאינם רוצים לסכן את יחסיהם עם השלטונות הטורקיים. אמרתי משועשע: כדי שלא להביך את האדונים, לא אערוך אצלם ביקור.

היינו על יד הכותל המערבי. אינני מסוגל להתרגש התרגשות עמוקה, שהרי במקום הזה רווחת פשיטת-יד מכוערת וספסרית. כך לפחות היה אמש והבוקר כשהיינו שם.

אמש ביקרנו במגדל-דוד. בכניסה אמרתי לחברי: "זה יכול להיות רעיון טוב של השולטאן, לכלוא אותי כאן". מראה מרתק דרך אשנבי-הירי הזנוחים על העיר השוקעת בדוק הערב. קודם לכן טיילנו – די במהירות – דרך הוויה דולורוזה, שהרי המקום הזה אינו מותר ליהודים. זיידנר, שהתגורר כאן קודם, סירב להתלוות אלינו. אני הייתי רואה בכך מורך לב והלכתי אפוא דרך הרחוב של כנסיית הקבר. חבריי יעצו לי שלא אניח את כף רגלי בכנסיית הקבר. אסור גם לדרוך במסגד עומר, ובהר הבית, מחמת החרם של הרבנים. זה מה שקרה למשה מונטיפיורי. כל כך הרבה אמונות תפלות וכל כך הרבה קנאות מכל עבר.

31 באוקטובר – ירושלים

היום היינו בבית חולים יהודי. הזנחה ולכלוך. בספר האורחים לא הייתה לי ברירה אלא להעיד, כדי שלא להלבין את פניהם, על ניקיון המקום. כך נוצרים השקרים. מן העזרה של בית כנסת ישן התענגנו על מראה הר הבית, הר הזיתים וכל הנוף האגדי הזה, בשמש של לפני הצהריים. אני משוכנע עד מאד שאפשר להקים מחוץ לחומות העיר העתיקות ירושלים-חדשה לתפארת. ירושלים העתיקה תהיה ותישאיר מעין לורד, מכה וירושלים. עיר נאה ואלגנטית מאד אפשרית בהחלט ליד זו העתיקה. היום תיחנך כנסיית-הגואל על ידי הקיסר. חמקתי מן המסלול של השיירה שלו כשהלכנו העירה. במקווה ישראל טוב היה לעמוד במסלול שלו, כאן לא.

31 באוקטובר – אחר הצהריים ירושלים

שוב שעות של ציפייה מתוחה וטרדנית. מאז שלשום בערב, כשוולפסון מסר את מכתבי לגראף אוילנבורג במאהל של הקיסר, עדיין אין תשובה. אנו חמשתנו משוטטים בבטלה ואיננו יודעים אימתי אנו עשויים להתקבל לראיון. הקיסר אמור להיות היום ביריחו וישוב רק מחרתיים. השאלה

היא אם יקבל אותנו היום או מחרתיים (היום האחרון)? כן, קטני האמונה שבקרבו שואלים כבר : האם בכלל? מי יודע אולי תככים בינלאומיים נרקמים עכשיו מעל לראשינו? אין לנו עיתון כאן, זה שבועיים שאין לנו ידיעות על המתרחש בעולם. על אף רוחם העכורה של ארבעת חבריי, נתתי להם זה עתה קצת הוראות לקראת קבלת הפנים. הסדר שבו יעמדו, צורת העמידה וכו', אף ניסיתי להכין את התשובות לשאלות אפשריות של הקיסר. עליהם לקחת בחשבון שהגם שהוא אדם בעל עוצמה, אינו אלא אדם ככל בני האדם. הגם שעליהם להתנהג בהכנעה, אל להם לשכוח שהם מייצגים את עם היהודים הנודע ברגע היסטורי. גם שאלתי אם בגדיהם, הלבנים שלהם, העניבות שלהם, הכפפות, הנעליים, הכובעים, הם במצב תקין. אחר כך שלחתי את וולפסון להיוודע מה הסיבה שאין אנו מקבלים תשובה. עליו ללכת אל הכלר וזה ילך אל אילנבורג אל המאהל. ואני מחכה.

וולפסון חוזר מהכלר נרגש. הכלר מספר שהקיסר ישוב מחר בבוקר היישר לברלין, בשל אירועים גדולים, שמתרחשים. צרפת כנראה הכריזה מלחמה על אנגליה. העניין נראה בעיני בבחינת לא ייאמן. בו בזמן נמצא כאן בבית מארקס פקיד הקונסוליה הרוסית שגם בפיו אותה השמועה. עדיין אני סבור שיש כאן הגזמה או שמועה דמיונית. אולי שתי הידיעות נובעות ממקור אחד. עוד אמר הכלר לוולפסון שבטקס החנוכה היום רימו לו הקיסר פעמיים בעיניו, ובעקבות זה ביקש ראיון. בעוד חצי שעה יהיה אצל אילנבורג ואחר כך אצל הקיסר, ושאל אותו אם שכח את הציונים. וולפסון נוסע עתה שוב אל הכלר. אמש בשעה 7.30 שבו וולפסון ושנירר מן המאהל ובפיהם הידיעה הבאה : הכלר היה אצל אילנבורג, תחילה דיבר אתו על דא ועל הא, אחר שאל מתי אמורים הציונים להתקבל לראיון. אילנבורג אמר : "מחר או מחרתיים". הקיסר לא ייסע ליריחו אלא יישאר כאן.

אני מצטער על כך שנתתי לאדונים שאתי להניא אותי מלכתוב שלשום לקיסר שיואיל לקבלני במהרה משום שעלי לשוב בדחיפות לאירופה ; ביום שלישי עומדת האונייה שלנו להפליג. האדונים פחדו מהאצת העניין. אין הם יודעים מה שמניע אותי לכך : אני מבקש לעזוב את הארץ מייד אחרי הראיון, שמא הטורקים יימלכו בדעתם ויביכו אותי. ואולם איחרנו את המועד. לפני יום שלישי הבא אין עוד אונייה המפליגה לפורט סעיד וספק רב אם עוד תימצא תחבורה כלשהיא שתאפשר לנו להגיע עד שבת לפורט סעיד או לאלכסנדריה. הייתה זאת שגיאה גדולה ששמעתי בקולם.

במשך הלילה עלה על דעתי לשלוח לקיסר את התצלומים של המושבות ולהזכיר לו בהזדמנות זו את עניין הראיון. שלחתי מישהו שיקנה איזה אריג יקר כדי לעטוף בו את התצלומים. וולפסון יביא את החבילה לאילנבורג, בליווי הדברים הבאים שאני כותב לו : "מתכבד אני, כבוד מעלתך, בהכנעה, למסור בידך כמה תצלומים של המושבות שהוקמו עד עתה בפלשתינה, ומבקש אני להגישן להוד מעלתו הקיסר. האוכל, בהזדמנות זאת, להפנות את השאלה אם נקבעו היום והשעה לקבלת הפנים שלנו? בכוונתי למהר ולשוב לאירופה אחרי הראיון, שם מצפים לנו עניינים דוחקים. כבוד מעלתך, מבקש אני לשוב ולשטח בפניך את רגשי הכבוד שאני רוחש לך ולהביע את תודתי על חסדך. המסור לך. ד"ר ת.ה.

1 בנובמבר – ירושלים

אחר הצהריים היינו על הר הזיתים. מראות גדולים. מה לא ניתן לעשות מן הסביבה הזאת! עיר כמו רומא, הר הזיתים ישמש מצפה כמו הגניקולו. את העיר העתיקה על שרידיה הקדושים הייתי אוצר כבתוך כמוסה, מוציא מתוכה כל כלי תחבורה, בין החומות העתיקות ייוותרו רק בתי תפילה ומוסדות צדקה. ועל מורדות הגבעות סביב סביב, שיוריקו כתוצאה מעבודתנו, תשתרע ירושלים-חדשה נהדרת.

המטורזנים מכל חלקי העולם יטיילו בדרך אל הר הזיתים. אם יטפחוה תהפוך ירושלים לשכיית חמדה. כל הקדוש – לאצור אותו בתוך החומות הישנות, כל החדש – לפרוש אותו סביב-סביב. טיפסנו על המגדל הרוסי, אני רק עד לקומה הראשונה, כי הסתחררתי; האדונים האחרים עד למעלה. מראה שאין שני לו על עמק הירדן עם צלעות ההרים שבצדו, ים המלח, הרי מואב, עיר הנצח ירושלים. בדרכנו חזרה היינו בקברות המלכים החצובים בסלע.

2 בנובמבר – ירושלים

הבוקר של האירוע הגדול היה קצת קדחתני. עוד בהיותי בכותנת-הלילה הדרכת את חברי בענייני נוהג בראיון עם הקיסר. פרטים מגוכחים, לבודנהיימר אין כובע צילינדר טוב. אחר כך התרגזויות בעניין סידורי ההסעה, שהרי עלינו להגיע לשם בצורה מרשימה.

עכשיו, בשעה 11, אנו חוטפים משהו לאכול ומייד מתלבשים. שנירר רוצה לתת לכל אחד מאתנו מעט ברום - זה מה שעושים בימינו לפני שיוצאים לדו-קרב. בשעה אחת ושמונה דקות הנה כבר שבנו מן הראיון. קבלת הפנים הקצרה הזאת תישמר לעולם ועד בתולדות היהודים ולא מן הנמנע שיהיו לה גם תוצאות היסטוריות. באחת עשרה וחצי כבר סיימנו את ארוחת הצהריים המזורזת שלנו.

עמדתי על כך שחברי הנכבדים לא יגזימו באכילה, כדי שלא יעשו לי בושות. בשעה שתים עשרה היינו כולנו לבושים כיאות. לבודנהיימר היה כובע-צילינדר גרוטסקי וחפתים רחבים מדי שמתוכם השתפלו השרוולים של הכותונת. ברגע האחרון צריך היה למצוא בשבילו זוג חפתים אחרים. ענדתי (בפעם הראשונה) את אות מדגידיה המרופט. לא הרשיתי לאף אחד לבלוע ברום – כשם שאמר מארקו ברוך בבאזל: לא רציתי לעשות זאת, למען ההיסטוריה. ואכן צדקתי. בשמש הצהריים הלוהטת ובאבק הלבן נסענו אל המאהל. כמה יהודים ברחוב הביטו בנו בעוברנו. כברוויז בתוך ביצה, כשברוויז הבר טסים מעל לראשיהם. בשער הגדר של האוהלים היססו השומרים הטורקים לפני שהרשו לשנירר ולי להיכנס. אז הגיע סמל שהכניס אותנו. בחלל המגודר קידם אותנו הגראף פון קסל שהיה לבוש מדים קולוניאליים והפנה אותנו לאוהל-המתנה. עמדנו שם כעשר דקות ובחנו את הסלון הקטן על שטיחיו המרהיבים ועל רהיטיו. אחר כך זומנו אל האוהל הקיסרי. הקיסר עמד לבוש במדים קולוניאליים אפורים, חובש כובע מגן מצועף, כפפות חומות – וכמה מוזר – מגלב הרכיבה בימינו, וחיכה לנו. כמה צעדים לפני הכניסה התייצבתי דום והשתחויתי. בכניסתי הושיט לי הקיסר את ידו בחביבות רבה. ארבעת האדונים נכנסו אחרי אל האוהל רחב-הידיים. שאלתי אם מותר לי להציג את האדונים, הוא הנהן בראשו, וכך עשיתי... לשמע כל אחד מן השמות הוא הצדיע בהרמת יד אל מצחיית קסדתו. אחר כך... הוצאתי את הנייר שלי וקראתי, תחילה בקול נמוך ונרעד

במקצת אך בהמשך בנינוחות. מפעם לפעם הרמתי את מבטי מן הנייר והסתכלתי היישר אל תוך עיניו שנחו עלי ללא ניע.

הוד מעלתו הקיסרית והמלכותית! קיסר ואדון רב-חסד! נציגות של בני עם ישראל פונה אל הקיסר הגרמני, מתוך יראת כבוד עמוקה, בארץ שהיתה ארץ אבותינו ושאינה שייכת לנו עוד. לא שטר קניין תקף קושר אותנו אל האדמה הקדושה הזאת. דורות רבים חלפו מאז שהקרקע הזאת היתה קרקע יהודית. כשמדברים על כך, כאילו מדברים על חלום רחוק מאד. אבל החלום עוד חי, הוא חי בתוך הרבה מאות אלפים לבבות; הוא היה והווה מקור של נחמה מופלאה בשעות עתירות הייסורים לאין ספור שסבל עמנו האומלל. בכל עת, כשאויבים הציקו לנו בהאשמות וברדיפות, כשמיאנו להעניק לנו את מעט הזכות להתקיים בעולם, כשהוציאנו מחברת האזרחים שבתוכם חיינו, שתמיד ביקשנו לחלוק עמם, בנאמנות, את גורלם – בכל עת כזאת עלה בנפשנו הנכאה הרעיון של ציון. יש משהו מן הנצח ברעיון הזה, שצורתו נשתנתה תדיר בחלופי העתים, יחד עם התמורות שחלו בתנאי החיים ובחברת אנוש. והנה התנועה הציונית של הימים הללו גם היא מודרנית לחלוטין. היא תואמת את התנאים ואת המצבים של חיינו העכשוויים, והיא מתכוונת לפתור את שאלת היהודים על פי האפשרויות של זמננו. אכן אנו מאמינים, שהנה עכשיו יצלח העניין סוף סוף, באשר האנושות עשירה כל כך באמצעי תחבורה ובהישגים טכניים. יוזמות שרק לפני מחצית המאה יכלו להיראות כדבר שבדמיון מתגשמות עתה כמעשה של יומיום. קיטור וחשמל שינו את פני כדור הארץ. יש להסיק מזה גם מסקנות בתחום האנושיות. ראשית לכל עוררנו את תודעת-העם של אחינו המפוזרים. בקונגרס באזל נוסחה התוכנית של תנועתנו בפני עם ועולם. נאמר שם: יצירת בית המעוון במשפט העמים בשביל העם היהודי. ארץ אבותינו היא, המתאימה להתיישבות ולהפריחה. הוד מלכותו ראה את הארץ. היא זועקת לבני-אדם, שיבואו לעבד אותה, והרי יש לנו בקרב אחינו פרולטריון שמצבו נורא. האנשים הללו זועקים לארץ שאותה הם רוצים לעבד. והנה רצוננו הוא להפוך את המצוקות הללו – מצוקת הארץ ומצוקת העם, בחברנו אותן יחד על יסוד של תכנון, למעשה חדש של רווחה. סוברים אנו כי הדבר כה ראוי, כה חשוב לשיתופם של גדולי-הרוח, שאנו מבקשים את הוד קיסרותו שיייע לנו באדיבותו במפעל הזה. ואולם לא היינו מעזים לעשות זאת, אם מחשבתנו לא היתה נקייה מחשש כלשהו שבמעשנו זה עלול חלילה להיות פגם או פגיעה בשליטה של הארץ הזאת. הידידות שכבוד קיסרותו רוחש להוד מעלתו השולטאן ידועה לכול, עד כי אין מקום לספק לגבי הכוונות של הפונים לכבודו בדבר תיווך בבקשותיהם. משוכנעים אנחנו בתום לב שהוצאתה לפועל של התוכנית הציונית פירושה יהיה מעשה של רווחה גם בשביל טורקיה. כוחות אנרגיה ואמצעים חומריים יתוספו לארץ הזאת, בנקל אפשר לחזות הפרייה מופלאה של מחוזות שוממים ומכל אלה יצמח רוב אושר ותרבות בשביל הרבה בני אדם. אנו מתכננים את הקמתה של חברת קרקעות יהודית לסוריה ולארץ ישראל, שתיטול על עצמה את ביצוע המפעל הגדול ואנו באים לבקש את חסותו של הקיסר הגרמני לחברה הזאת. הרעיון שנושב ממנו רצון רב-שנים לפיוס, אינו בא לסכן חלילה את רגשות האדיקות או את הזכויות של אף איש. אנו מבינים ומכבדים את יראתן של כל הדתות כלפי הארץ שעליה צמחה גם אמונתם של אבותינו. זו מולדת הרעיונות שאינם נחלתו הבלעדית של עם אחד או של דת אחת. ככל שבני האדם עולים ברמתם המוסרית כך הם מיטיבים להכיר במה שמשותף ברעיונות אלה. וכך היתה, זה מזמן, העיר הגשמית ירושלים על חומותיה ספוגות הגורלות, לעיר סמלית, קדושה לאנשי

התרבות. קיסר של שלום נכנס בעוז אל עיר הנצח. אנחנו היהודים מקדמים בברכה את הוד מלכותו ברגע הנעלה הזה ומייחלים מעומק לבנו שתחל תקופה של שלום וצדק בשביל כל בני האדם. גם בשבילנו.

כשסיימתי – הוא החל לדבר. "תודה לך על הדברים הללו, שעניינו אותי מאד. מכל מקום העניין טעון עדיין לימוד מדוקדק ודיונים נוספים". אחר כך החל בהערכת ההתיישבות עד עכשיו. "הארץ זקוקה בראש ובראשונה למים ולצל. הוא השתמש במונחים אחדים מתחום החקלאות והיערנות. מתוך מה שראה ושמע הגיע למסקנה שהקרקע ניתנת לעיבוד. היישובים שראיתי, גם אלה של הגרמנים וגם אלה של בני עמך, עשויים לשמש דוגמא של מה שניתן לעשות מן הארץ הזאת. בארץ יש מקום לכולם. ספקו רק מים וצל. עבודות המתיישבים ישמשו כוח מדרבן גם לאוכלוסיה הילידית. תנועתכם, שהיא מוכרת לי היטב, טומנת בחובה מחשבה בריאה". הוא חזר ואישר לנו שהוא ממשיך לגלות עניין, אך אין אני זוכר עוד באילו דברים השלים את חמש או שש הדקות של תשובתו. בתום תשובתו הרשמית הושיט לי את ידו אבל לא נפטר מאתנו, ומשך אותי לשיחה עם בילוב: "האדון פון בילוב. אתה הלא מכיר אותו?". ואיך אני מכיר אותו! בילוב, שעניין בטיטות נאומי מאלף ועד תוך שהוא עוקב באצבעו משורה לשורה, חייך בחביבות. שוחחנו על המסע. הקיסר אמר: "נקלענו דווקא אל מזג האוויר החם ביותר. ביום שהתראינו זה היה קשה ביותר. ליד רמלה מדדנו את הטמפרטורה 31 מעלות בצל, 41 בשמש." בילוב אמר במתק שפתיים: "כפי שהוד מלכותו הקיסר אמר ברוב חסדו, המים הם העיקר. מר הרצל ייטיב לדעת ממני את פירוש דבריו של המשורר היווני: "הדבר הטוב ביותר הם המים". – "את זאת אנו יכולים להביא לארץ. זה יעלה מיליארדים, אך גם יכניס מיליארדים". – "אכן, כסף יש לכם די והותר", קרא הקיסר בעליזות תוך שהוא מכה במגלב הרכיבה שלו על מגפו. "יותר כסף משיש לכולנו". בילוב המשיך ברוח זו: "כן, הכסף הזה שגורם לנו קשיים רבים כל כך, נמצא בידיכם בשפע".

הסברתי, בעקבות הדברים הללו, מה ניתן לעשות בכוח המים של הירדן ומשכתי לשיחה את זיידנר, בתור מהנדס. זיידנר דיבר על סכרים וכיוצא באלה. הקיסר נענה ברצון לשיחה והוסיף ופיתח את הרעיון. אחר כך עבר לדבר על תנאי הבריאות, מחלות העיניים וכו', המתפשטות בעיקר בעונת הבשלת התאנים! כאן דובבתי את שנירר, שדיבר על כך בקצרה. עתה יכולתי להוסיף ולומר מה שאני רואה בעיני רוחי, שהעיר העתיקה תימסר לידי מוסדות הצדקה, תטוהר מזוהמתה וירושלים-חדשה תיבנה, שאפשר יהיה לצפות בה מהר הזיתים, כפי שצופים ברומה מן הגיאניקולו.

את וולפסון ואת בודנהיימר לא עלה בכוחי לשתף, באשר הקיסר סיים את הראיון בכך ששב והושיט לי את ידו. יצאתי ראשון, אך שלחתי עוד מבט הצידה. הקיסר עמד כשצדודיתו לעבר בילוב, דיבר אתו ונראה כאילו הוא מנסה להרשים אותו.

הגראף פון קסל שאל ביציאתנו: "הראיון נסתיים?" הוא היה פחות מסביר פנים מכפי שהיה בקושטא והסקתי מזה שהמניות שלנו ירדו קצת. כשעזבנו אמרתי לשנירר: "הוא לא אמר לא הן ולא לאו". שוב ניסו למנוע בעדנו לצאת מפתח הגדר. אבל בחוץ עמד הסוכן החשאי, הציוני, כך אומרים, מנדל קרמר, שמתלווה אלינו עוד מיפו – סבורני שבפקודת הממשלה הטורקית – והורה לפתוח לנו.

לאחר הראיון, שלשום, נסענו לבית מארקס. כמה אנשים, שראו אותנו בנסיעתנו ובהגיענו לשם, נדחפו לבית, כמי שבאו לביקור, במאמץ ניכר הצליחו לפנותם מחדר האורחים. בשלוש וחצי נסעתי עם וולפסון ובדנהיימר והמתיישב ברוזה אל המושבה יפת הנוף אך הענייה עדיין מאד מוצא, שם החל הצעיר האמץ הזה, לפני ארבע או חמש שנים, לעבד את הקרקע הנידחת והנוקשה הזאת. כבר הוא רואה את פרי חריצותו חסרת הפשרות, כבר הוא קוצר את יבולו. הנסיעה מירושלים למוצא בדרך הציורית הזאת, המזכירה קצת את הפירינאים, חלפה בקלות, תוך האזנה לסיפורו של המתיישב ברוזה על התלאות של תקופת הראשית. פעם, כאשר הנצו הגפנים, באו איילות וחיסלו את הניצנים. אזי לן בחוף שלושה לילות עם רובהו, למרות שלעתים באים לכאן צבועים, ולא עצם עין מפחד הצבועים. אימתי כבשו קרקע בחירוף נפש שכזה? במוצא, על חלקתו של ברוזה, על צלע הגבעה נטעתי ארז צעיר. וולפסון נטע דקל קטן. ערבים אחדים סייעו לנו, וגם המתיישבים ברוזה וכץ. שבנו לירושלים בחשכת הליל.

3-4 בנובמבר – ירושלים

ביקשתי מחברי לא לארוז עד לרדת החשיכה, כדי לא למשוך תשומת לב בעזיבתנו התעוררתי בשתיים לפנות בוקר וארזתי את חפצי. נסענו ברכבת הראשונה מירושלים ליפו. רציתי לעזוב את העיר ואת הארץ ללא דיחוי ומיהרתי להנמל. שכרתי סירה שתושיטני אל אוניית קיטור של חברת לויט שעמדה להפליג. לצערי, היא לא התאימה לצרכינו. פניה של אוניית הקיטור לבירות. רציתי להפליג לבירות ומשם חזרה לכאן באונייה אחרת של לויט, ובלבד שלא אשתה כאן. ואולם העניין נמנע מאתנו, משום שהספינה כבר העלתה קיטור. מזוודותינו עוד היו בתחנת הרכבת וגם הקשר חזרה מביירות אף הוא היה נתון בספק. עוד עגנו בנמל, מלבד ספינות המלחמה הגרמניות, אונייה של חברת נסיעות אחת, שגם היא עומדת להפליג לבירות, אוניית מסע רוסית, שאמורה לטעון סחורה במשך עוד ארבעה ימים, אוניית קיטור טורקית שיעדה קושטא והיאכטה של גורדון בנט איש "הניו יורק הראלד". פניתי אל כל הספינות, פרט לזו הטורקית שאותה עקפתי. אין מה לעשות. סוכן אוניות אחר אמר לנו שמחר, כלומר היום, תפליג אונייה אנגלית הנושאת פרי הדר, לאלכסנדריה. אונייה של חברת "פרינס ליין" תגיע רק מחר. וכך נאלצנו לעשות את הלילה ביפו, שם הוטרדתי על ידי סקרנים, ידידים ואויבים. ויותר מכל, נמצא כאן אחד ד"ר מזיא מראשון לציון, שאומרים עליו שהוא סובב בין הבריות טוען שבכוונתו להעביר יהודים על דתם, לפרוטסטנטיות, שאני משמש מכשיר בידי המיסיון האנגלי הפועל בקרב היהודים. הכלר, שהיה כאן, הוליד את השקרים הללו בשל אמירותיו הלא זהירות.

עוד יש להזכיר, שמר נייגו, המנהל של מקווה ישראל, אסר עלי לקיים את ביקורי השני במקווה, שעליו התחייבתי, מעשה אדיבות, בעקבות הזמנתה המפצירה של הגברת נייגו, מחשש שהממשלה הטורקית תביט על כך בעין רעה. זו התוצאה של לזות השפתיים של הפקידים הרוטשילדים, שאותה חזיתי מראש מייד לאחר המפגש במקווה. ארבעת ידידי אינם רוויים נחת, משום שלפי שעה אנו מצווים שלא לגלות דבר על הראיון עם הקיסר.

(כל קטעי היומן הנ"ל לקוחים מתוך: "עניין היהודים – ספרי יומן, 1895-1898", הוצאת מוסד ביאליק)